

de 16e eeuw slechts de twee door Christus ingestelde sacramenten heeft gehandhaafd, acht hij een verliespunt, en hij wil daarnaast aanvaard zien het sacrament van de verkondiging des Woords en van het huwelijk. Hier toe kan hij komen, doordat hij eerst het sacrament heeft aangeduid als een menselijke handeling, wel door God harschapen en in zijn opdracht verricht, maar dan toch altijd nog: menselijke handelingen (vgl. ook: Lit., p. 47). Van een sacrament als zegel op den inhoud van Gods Woord, verzegeling van Zijn beloften, wil Van der Leeuw niet weten. Sacrament en Woord zijn n e v e n - geschikt, van een o n d e r - schikking van het sacrament aan den inhoud van het Woord kan bij hem geen sprake zijn. De sacramenten zijn menselijke handelingen; daarom acht hij de „paedagogische verklaring” van de sacramenten als ingesteld door God vanwege „onze grovigheid en zwakheid” (N.G.B., art. 33) fataal (Sacr. theol., p. 247). Ze zijn toch „elementaire” levenshandelingen van den mensch!

Hoever we met dit alles verwijderd zijn van de gereformeerde belijdenis behoeft niet breed betoogd. Het wordt door Van der Leeuw dan ook grif erkend, als hij ten aanzien van b.v. Art. 33 N.G.B. en antwoord 66 H.C. opmerkt: „Hier nu gelooven wij niet te kunnen ontkenen, dat de gereformeerde vaders een heel stuk zijn afgedwaald van de bijbelsche sacramentsopvatting... zeker evenver als de rooms-catholieken, alleen aan de andere zijde” (a.w., p. 246).

Blijkt hieruit, dat het sacramentalisme van een man als Van der Leeuw in zijn sacramentsbeschouwing stellig niet gereformeerd is te noemen, het is daarin ook niet schriftuurlijk. Want wel beroept Van der Leeuw zich op den bijbel, maar de wijze waarop hij met de Schrift „omspringt” gaat uit van een opvatting, die de Schrift houdt voor „de oorkonde der Openbaring” (Lit., p. 122), „die echo van het Woord van God... de oorkonde van zijn openbaring in Christus” (Inl. tot de Theol., 2e dr., 1948, p. 216). Het is de bekende theorie: „De Canon staat vast, maar hij is open, d.w.z. de levende traditie houdt nimmer op hem opnieuw te bepalen en legt daarbij het accent telkens anders” (Sacr. theol., p. 24). „De Schrift... is niet anders dan een verzameling van tradities... uit de prediking der apostelen” (a.w., p. 23). Hier staan we weer voor dienzelfden, boven reeds gesignaleerden overmoed van den theoloog, man van den geest zijner eeuw, die niet maar kinderlijk en ootmoedig luistert naar wat de bijbel zegt omtrent zichzelf (zoals b.v. iemand als wijlen prof. Greijdanus dit zijn discipelen heeft geleerd). Die overmoed treedt niet het minst in het licht in de wijze waarop menschen als Van der Leeuw honend „afmaken” wie den moed heeft, den bijbel te willen lezen zoals die zichzelf aandient. Tusschen hen en ons staat de bijbel zelf!

Tegenover deze Woord-verlatende speculatie moge dankbaar genoteerd blijven het werk van een schriftgeleerde als professor dr S. Greijdanus, niet het minst zijn „Schriftbeginselen ter Schriftverklaring”. En het is dit beginsel van gereformeerde theologie, dat door „De Reformatie” is gehandhaafd „tot ontwikkeling van het gereformeerde leven”, waardoor de kerk des Heeren in deze landen bewaard werd en worden zal. Het profetisch getuigenis is, Gode zij dank, niet verstomd, begraven onder de ijdele filosofie van den geest dezer eeuw, die ten diepste over de openbaring des Heeren wil heerschen, in stede van zich er gehoorzaam aan te onderwerpen. Hoe „De Reformatie” telkens weer allerlei „Woord-filosofie” heeft gesignaleerd en bestreden, en altijd weer onvermoed op de bres stond, terug roepend tot de noodzakelijke onderwerping aan den bijbel zelf, behoeft hier niet opgesomd.

Evenmin behoeft breed uiteengezet, hoe „De Reformatie”, met name in de laatste jaren, telkens weer zich bezig hield met de belijdenis omtrent de sacramenten als zegelen der belofte Gods. De strijd ging tegen de vreemde theorieën uit het kamp, dat de synodale sacramentsopvattingen propageerde. Daar verloor men uit het oog, dat de sacramenten zegelen aan het Woord des Heeren zijn. En precies hetzelfde moet gezegd in de richting van het sacramentalisme. Dat heeft eerst het sacrament algemeen gemaakt door de theorie, dat heel de eeredienst sacramenteel is. Gevolg kan niet anders zijn, dan dat men het echte sacrament verliest. Wie zich toch sacramenten naar eigen ideaal begeert, verliest de sacramenten, die God geeft. En wie niet sterk staat tegen mannen als Van der Leeuw, die veel termen van het gereformeerde erf overneemt en omvormt, staat bloot aan het gevaar, onder de machtige bekoring van de „liturgische beweging” (die zoo sterke aspiraties heeft in de richting van de zg. ecumenische beweging en den „Wereldraad”), te worden meegesleurd tot waar hij niet alleen de sacramenten van God, maar ook God zelf verliest.

Het bestek van dit artikel laat geen gedetailleerde beschrijving van de uitwerking van dit sacramentalisme op alle punten toe. Toch moet nog op één punt gewezen. In het middelpunt van elken eeredienst ziet Van der Leeuw het sacrament van het Avondmaal: „wanneer wij zoeken naar het centrum van onzen eeredienst, ligt het toch voor de hand allereerst te zien naar den eeredienst, dien de Heere ons zelf heeft gegeven: de bediening van het Heilig Avondmaal. Doet dit tot mijn gedachtenis... Hier wordt de schare der jongeren tot gemeente, hier wordt het samenzijn met den Leeraar tot sacrament” (Liturgiek, p. 32). „In dit sacrament is de grondvorm van allen eeredienst gegeven, omdat het

Een lied van Mozes

Een goddelijk lied, waarin zeer heerlijk geroemd worden zoo God zelf als zijn overgrootse weldaden aan Israël. Daarentegen zeer heftiglijk gescholden hun gruwelijke ondankbaarheid.

Neig, hemel, nu ik spreken zal de ooren
en d'aarde hoor' de woorden van mijn mond.
Mijn leer druip als een regen in de voren,
mijn spreken zij als dauw op dorren grond.
als frissche regens, die de weiden drenken,
als droppels, dat de dorre akkers juichen.
Want 's HEEREN naam en grootheid zal 'k
[gedenken,
ik roep u om voor onzen God te buigen.

Hoe zult gij dit, o volk van dwaaze wegen,
den HEER vergelden, die u alles geeft,
den God en Vader, die u heeft verkregen,
die u gemaakt en u bevestigd heeft?
Gedenk, gedenk toch aan de oude dagen
en zie de jaren aan van uw geslachten.
Zoo gij uw vaders naar Gods gunst zoudt vragen,
zij zullen spreken van zijn groote krachten.

Hij is een rots, gericht zijn al zijn wegen,
volmaakt is 't werk van zijn rechtvaardigheid
en nooit heeft Hij tot 'onrecht zich genegen,
die in de waarheid eeuwig zich verblijft.
Ja, Israël heeft het tegen God verdorven,
verkeerd van hart, verdraaid in zijn gedachten.
Is dit het volk, dat Hij zich had verworven,
zal God niet om hun schande hen verachten?

Toen d' Allerhoogste Adams kind'ren scheidde,
aan ieder volk zijn grond en erve gaf
en in zijn deel, in Jakob zich verblijdde
mat God naar hun getal hen d' akkers af.
Hij vond hen in de huilende woestijnen
en wilde hen uit 't woeste land verhoogen.
Hij leidde hen, Hij onderwees de zijnen,
bewaarde ze als d'appel van zijn oog.

Zie d' arend zweeft bij 't jong op wijde wieden,
dat hij tot d' eerste vlucht heeft aangespoord,
Hij breidt zijn vleugels onder 't moede kiekeken
en draagt het op zijn vlerken veilig voort.
Zoo heeft de HEER' alleen hen willen leiden,
geen vreemde God ging met zijn kind'ren mede.
Hij deed hen op der aarde hoogten rijden:
Zij wonen juichend nu in sterke steden!

ADRIAAN VAN BOVEN.

Tekst: Deut. 32: 1-13a. Melodie: Theodore de Bèze, „Les saints cantiques”.

Matthieu Berjon, Genève 1595.

Dorisch

't teeken is van de openbaring zelve: van 's Heeren dood en opstanding, van zijn vleeschwording en verheerlijking, van zijn Komst en Wederkomst” (a.w., p. 33). Alle andere sacramenten en sacramentele handelingen staan in verhouding tot het Avondmaal als de punten op de straal van een cirkel staan in betrekking tot het middelpunt. Want er is „eigenlijk slechts één sacrament: de verlossende en verzoenende Tegenwoordigheid Christi in de aardse lichamelijkeheid. Deze wordt door zijn Kerk „gevierd”, en de heilige handelingen, waarin zij gevierd worden, staan alle op grooter of geringer afstand van dit centrale gebeuren, zij hebben alle betrekking op den eenigen grondvorm. Het is daarom duidelijk, dat het Heilig Avondmaal het centrale sacrament is, omdat het geheel en al drager is van de centrale openbaringshandeling: het ingaan van den Zoon in de aardse vernedering tot den dood” (a.w., p. 47). In dit raam komt plaats voor het spraakgebruik van „de „figuur” van de Incarnatie (vgl. Sacr. theol., p. 224), die is „de grondvorm van het verkeer tusschen God en mensch” (Lit., p. 132). Terecht is opgemerkt, dat hier „eigenmachtig wordt beschikt over de plaats, die Woord en Sacrament naar Gods wil in het leven der Kerk moeten innemen” (Milo, a.w. p. 153). En ook hier moeten we weer signaleeren dien overmoed van menschen, die één „moment” van den eeredienst en van zijn historie verabsoluteert, ten koste van b.v. het ambt der sleutelen, dat Christus aan Zijn gemeente heeft toevertrouwd. Van dergelijk centraal-maken van het Avondmaal weet de Schrift dan ook niet (vgl. b.v. Hand. 2: 42). Wie beweert: bij de Avondmaalstafel „wordt de schare der jongeren tot gemeente” (zie boven), begeeft zich op pad, die Avondmaalstafel te verheffen tot symbool van „eenheid boven geloofsverdeeldheid” (denk aan de kwestie van de zg. „noodgemeenten” en den jubel over de zg. „interkerkelijke” (!) Avondmaalsviering).

Uit dit centraal-maken van het Avondmaal kunnen we nu voorts een en ander afleiden omtrent den achtergrond van heel deze strooming. In het sacramentalisme gaat het om de reële presentie (Sacr. theol., p. 261), de waarachtige, verlossende en verzoenende tegenwoordigheid van Christus in de aardse lichamelijkeheid. Kortweg: het gaat om de verhouding van „natuur” en „genade”.

Zoo staan we voor achtergronden, die we in het licht van de gereformeerde belijdenis, gelijk die door „De Reformatie” wordt voorgestaan, als afronden hebben leeren kennen. Zoo verliezen we in Christus den waar-

achtigen Middelaar Gods en der menschen, die de zware schuld betalen kwam, maar houden we over een „middenfiguur”, die niet door Zijn offer „eenmaal” (Hebr. 9) betaald heeft, doch door Zijn vleeschgeworden-zijn God en mensch „verzoent”.

In het licht van het gereformeerde belijden, van het spreken ook van „De Reformatie”, kan onze conclusie geen andere zijn, dan dat we in dit sacramentalisme een vorm van modern heidendom ontmoeten, dat daarom juist zo gevaarlijk is, wijl het zich bedient van ons bekende klanken om zich zoo te bejiveren voor den „rijksdienst” (liturgie) van onzen God, maar zich verre houdt van, zelfs tegenstaat den gehoorzamen dienst des verbonds in de samenkomsten van God met Zijn volk. Onze rijkdom is de volheid van Zijn genade, die Hij doet schitteren in het Woord der belofte. Een sacramentalistische „waarachtige tegenwoordigheid” van Christus „in aardse lichamelijkeheid” hebben we, Gode zij dank, niet nodig in leven en sterven. Onze zaligheid hangt niet aan Zijn „reële presentie” gelijk Van der Leeuw die opvat, maar aan Zijn reële presentie door Zijn Woord en Geest. Een geromaniseerd (en romaniseerend) „begrip van de representatie” (Rome wil in de sacramentalen spreken over „representatie” in verband met de kwestie van de herhaling van Christus' kruisoffer in het misoffer; vgl. Denzinger, Enchiridion, 938; Van der Leeuw wil dit begrip ook aanwenden: „het maakt de „applicatie” van Christus' offer op onze existentie mogelijk”, Sacr. theol., p. 264; terwijl Calvin („Petit traité de la sainte cène”, 1541, C.R., V, 439-440) het bezigt in verband met Gods „tegenmoet komen” aan onze zwakheid) aanvaarden we niet, maar we hebben onzen goeden God leeren loven en danken, dat Hij, „acht hebbende op onze grovigheid en zwakheid... de Sacramenten... gevoegd heeft bij het Woord des Evangelies om te beter aan onze uiterlijke zinnen te representeren” wat Hij zegt en doet (N.G.B., art. 33). Het is de vreugde en vastigheid van Gods „zangers en speellieden”, dat Hij zich hierin een trouwen God en Vader bewijst, die Zelf handelend met Zijn sacramenten optreedt „om aan ons Zijn beloften te verzegelen en om panden te zijn van Zijn goedwilligheid en genade jegens ons en ook om ons geloof te voeden en te onderhouden”.

Assen.

H. BOUMA.